

Vighné Arany Ágnes – Benkéné Kiss Valéria – Tárkányi Ferencné

Az „Egészséges életvitel kialakítása az ökoiskolában” című oktatási program 3. futamideje (2010/2011-es tanév)

A harmadik tanévet zárta a debreceni Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben a 2008/2009-es tanévben indított életvitelprogram. Az oktatási intézmény mint ökoiskola, pedagógiai programjában deklarálja a környezeti nevelés és az egészségnevelés koherenciáját és fontosságát. Az életvitelprogramban kulcsfontosságú szerepet kap az egészségtan tanítási kísérlet, melynek keretében mind a nyolc évfolyamban a tanrendbe építették az egészségtant mint tantárgyat. E modellkísérlet révén bizonyítják a tantárgy szükségességét, és annak sikeres gyakorlati megvalósítására jó példát nyújtanak. A minőségbiztosítást szolgáló, háromszintű visszajelzések átláthatóvá, értékelhetővé és fenntarthatóvá teszik a programot. A tanulók tudásállapotának a mérése igazi pedagógiai kihívás, és egyben a projektfejlesztés legfontosabb útmutatója. A második futamidőben (2009/2010-es tanév) az életvitelprogram kiegészült az E.ON önkéntesek' munkájával, a harmadik futamidőtől (2010/2011-es tanév) pedig a pedagógiai adaptációs folyamat révén nyitva állt az út csatlakozó ökoiskolák számára.

A 2010/2011-es tanévben intézményünk, a Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény folytatta az egészségfejlesztő iskola kialakítására irányuló modellkísérletet, aminek középpontjában az egészségtan tantárgy bevezetése áll. Az „Egészséges életvitel kialakítása az ökoiskolában” című programot 2008 szeptemberében indítottuk annak érdekében, hogy szakmai összefogással hatékonyabban részt vállaljunk a primér prevencióban, a tanulók egészséges életmódjának alakításában. Már a kezdeti időkben megnyilvánult az erős projektindítás, lelkes, önkéntes pedagógusok és külső segítő, támogató munkatársak együttműködésével. Az életvitelprogram tehát egy pedagógiai gyakorlat, komplex program, amely külső szakmai kezdeményezésre indult, a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerv Debreceni Kistérségi Népegészségügyi Intézet egészségfejlesztő munkatársa, Benkéné Kiss Valéria és az Egészségtan munkatankönyvek egyik szerzője, Vighné Arany Ágnes összefogásá-

1 Az E.ON Hungária Zrt és E.ON Földgáz Kommunikációs osztálya készítette az „EnergiaKaland” című oktatási programot.

val. Az elmúlt három év alatt multidiszciplináris együttműködés alakult ki a tantestület, a Népegészségügyi Intézet szakembere és a tankönyvíró, tantervi szakértő között, az intézmény vezetőjének, Tárkányi Ferencnének szakmai támogatásával.

A Bolyai iskola pedagógiai programjában a fenntarthatóságra nevelés átgondolt, kontrollált, a folyamatosan megújuló iskolafejlesztési koncepcióra törekszik. Ökoiskola lévén nagy hangsúlyt fektetünk a környezeti nevelésre, a környezettudatos gondolkodásmód, magatartásforma alakítására. Mindez szoros összefüggésben, tartalmi koherenciában áll az egészségneveléssel, melynek fő célkitűzése az egészségmagatartás fejlesztése, az egészségtudatos életmód és szemlélet formálása. Ezért vállalkoztunk az *életvitelprogram beindítására, melynek szerves részét képezi az egészségtan tanítási kísérlet mint jó iskolai egészségnevelési gyakorlat.* (Az első tanítási kísérlet 1992/93-as tanévtől 1997/98-as tanévig tartott.)

Futamidők – elvállalt feladatok:

2008/2009-es tanév – programindítás: *egészségtan tanítási kísérlet megszervezése*

2009/2010-es tanév – előzőek + *programbővítés: EnergiaKaland oktatási program egy-egy elemével*

2010/2011-es tanév – előzőek + *ökoiskolai csatlakozások kidolgozása*

+ *két sikeres csatlakozás*

2011/2012-es tanév – előzőek + *programkiterjesztés az érdeklődő iskolák számára*

Célcsoport: alapfokú oktatás 1–8. évfolyama

Az Életvitelprogram Célkitűzései:

A legfontosabb célkitűzésnek tartjuk, hogy a pedagógusok aktív részételével és a külső szakmai támogatással hatékonyan bekapcsolódjunk a primér prevencióba. Ennek érdekében célunk:

- az egészségtan tantárgy tanításának folytatása az alapfokú oktatás 1–8. évfolyamaiban;
- 6–14 éves korosztály egészségmagatartásának fejlesztése, az egészség-tudatosság kialakítása, és az ehhez szükséges kompetenciák formálása;
- az egészségnevelés összekapcsolása a környezeti neveléssel, az ökológiai szemlélet kialakításával, mellyel eleget teszünk a tantárgyközi integráció lehetőségének a természettudományok vonatkozásában.
- iskolai egészségnevelési modell továbbfejlesztése, ezáltal a gyakorlatban is megvalósítható példa nyújtása a többi ökoiskola számára.

EGÉSZSÉGTAN TANÍTÁSI KÍSÉRLET FOLYTATÁSA

A 2008/2009-es tanévben iskolai kísérletként indult el az életvitelprogram és ezen belül az egészségtan oktatás. Az első éves eredmények arra bátorítottak bennünket, hogy a 2009/2010-es tanévtől már az addigi évfolyamonkénti egy-egy osztály mellett valamennyi első osztály megkezdje az egészségtan tanulását, évi 18 tanórában. E tantárgy oktatását, felmenő rendszerben, azóta is töretlen lelkesedéssel és hittel folytatjuk.

A 2010/2011-es tanévben már az első két évfolyam minden osztálya (összesen 5 osztály) részt vett a programban, a többi évfolyamon pedig egy-egy osztállyal (6 osztály) folytattuk a tanítást. Az objektív mérésekhez továbbra is a kontrollcsoportokat (összesen 6 osztály) és az Egészségtan tankönyvcsalád tudáspróbáit használtuk.

Az egészségtan oktatását segítő taneszközök

Vighné Arany Ágnes – Szalay Mária: *Egészségtan munkatankönyv 1–8. osztály* (Pedellus Tankönyvkiadó Kft., Debrecen). Az évfolyamonként 18 órára tervezett, koncentrikusan bővülő tananyag témakörei: Egészségem megőrzése; A családomról; Önmagam felfedezése.

Tanmenetjavaslatok: Évfolyamonként 18 órára tervezett; tanórára lebontva tartalmazzák a tantervi célokat, követelményeket, a tananyagtartalmakat, a módszertani ajánlásokat és az ellenőrzés-értékelés kritériumait.

DVD oktatási segédanyag (HBM. PEDAGÓGIAI INTÉZET 2000.) Pedagógiai-didaktikai útmutatás, mely az első négy évfolyam egészségtanóráiba ad betekintést.

Az ajánlott taneszközök a preventív szemlélet kialakítását szolgálják, aminek elengedhetetlen feltétele a környezet- és egészségtudatos gondolkodás, magatartás kialakítása, fejlesztése. A tanítási-tanulási folyamatban az ismeretszerzést a gyakorlat felől, a közvetlen megtapasztalt, átélt élmények felől közelítik meg, a kooperatív tanítási-tanulási technikák alkalmazásával.

Az egészségtan tanítási kísérlet megvalósulása

A nyolc évfolyamból kiválasztott osztályokban évi 18 tanórában került sor az egészségtan-órák megtartására, alsó tagozatban szabadfoglalkozás, felső tagozatban életvitel és gyakorlati ismeretek tárgykörébe építve. Az első évfolyam programtervét a második félévben kezdtük el didaktikai okokból. Alsó tagozatban az osztálytanító, felső tagozatban a biológia, valamint az életvitel és gyakorlati ismereteket oktató pedagógusok végezték a tanítást, a külső segítő szakemberek közreműködésével.

A gyakorlati megvalósulást segítette a külső szakmai-segítő-támogató-ellenőrző rendszer működtetése. Ennek részeként a programba bekapcsolódó első osztályos tanítók az előző évekhez hasonlóan, felkészítő tréningben részesültek. A továbbképzést a tantervi szakértő irányította, a tantervi, metodikai ajánlásokkal, tanmenetjavaslatokkal, oktatófilmmel egybekötve.

Az egész tanévben biztosítottuk a pedagógusok számára a folyamatos továbbképzést és az egyéni konzultáció lehetőségét. Gondoskodtunk arról, hogy a kollégák lépést tudjanak tartani az egészségtan tantervének bővülésével, a pedagógiai megvalósítás lehetőségeivel és módszereivel. E szakterülethez kapcsolódó társtudományok (természetismeret, társadalomismeret) integrálása a holisztikus gondolkodást szolgálta. A *problémaközpontú szakmai konzultáció* stratégiai útmutatásai egyaránt segítette a pedagógusok felkészülését, a bemutató órák tartását, az óravázlatok kidolgozását, valamint a szerzett tapasztalatok feldolgozását, a korrekciót és a továbbhaladás irányának meghatározását.

2011. április 15-én iskolánk „otthon adott”, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, valamint a Nemzeti Erőforrás Minisztérium szervezésében megrendezett ökoiskolai vezetőképzésnek. E képzés keretében az iskola vezetője és ökoiskolai koordinátora bemutatta az intézmény sokszínű tevékenységét és bemutató-tanítás prezentálta az egészségtan oktatását. *Andrássyné Kálmánchey Erika* a 2.b. osztályban, a „Szervezetem működése és irányítója” címmel tartott órát, melyet az egészségtan tantervi szakértő reflexiói követtek. Az egészségnevelési programunk továbbfejlesztésére tettek javaslatot a régióból érkező intézményvezetők, ökoiskolai koordinátorok.

2010/2011-ES TANÉV

2. évfolyam bemutató tanítása

Továbbképzés: projektmunka

Egészségtan tanítási kísérlet hatékonysága

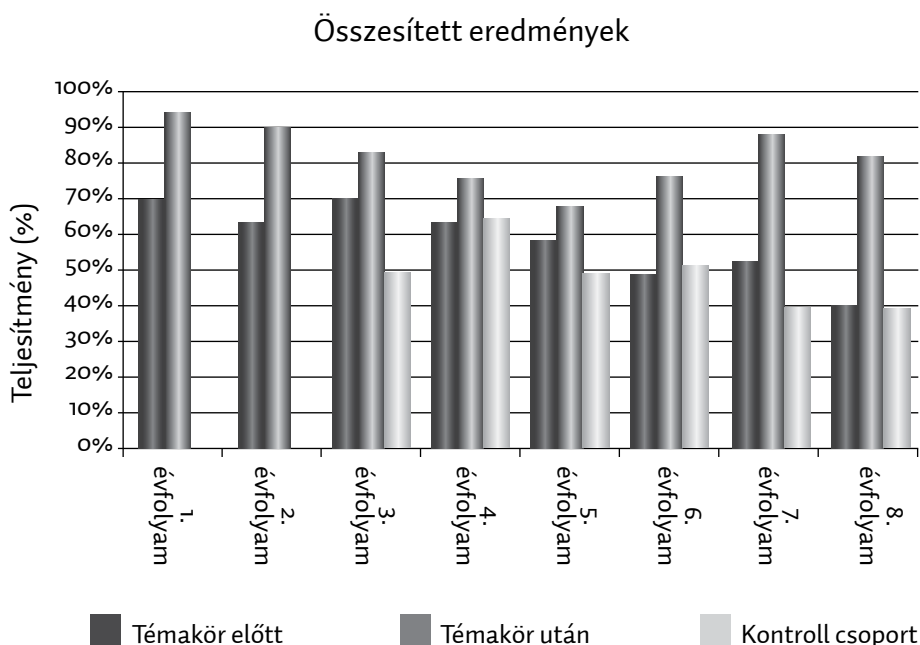
Az elmúlt három év alatt sikerült a minőségbiztosítást szolgáló visszacsatoló vizsgálatokat hatékonyan működtetni. A *hatékonysági vizsgálat kiterjedt a tanulók tudásállapot változásának a mérésére is, mely a teljesítmények feltérképezésével a közvetlen visszajelzést jelenti, a tanévenkénti összehasonlítások pedig a nyomon követést (monitorizálást) biztosítják.* Közvetetten a pedagógusok egészségnevelő munkájáról is kapunk jelzéseket. Az elvégzett mérési-értékelési eljárások során szerzett szaktárgyi és pedagógiai tapasztalatokat beépítjük a program folytatását meghatározó stratégiánkba.

Mintavétel: 11 osztály vett részt az egészségtan tanítási kísérletben (első évfolyamban mindhárom, második évfolyamban mindkét osztály). 6 osztály a kontrollcsoportot biztosította. Teljes osztályok vettek részt a vizsgálatban.

A hatékonysági vizsgálat keretében az egészségtan tanuló diákok (277 fő) minden osztályban, minden témakör előtt és után kitöltötték az objektív mérőeszközként szolgáló tudáspróbákat (Tudáspróba I., II., III.). A kontrollcsoportok (149 tanuló) biztosították az összehasonlítás lehetőségét. A témazáró feladatok az egészségi ismeretek, kompetenciák mérésére-értékelésére vonatkoztak. Az eredmények a tanulók tudásállapotának változásáról, a fejlődés mértékéről adtak visszajelzést.

A 2010/2011-es tanév egészségtan tantárgy hatékonyságának vizsgálata az összesített eredmények tükrében, az egész intézményre vonatkoztatva az 1. ábrán látható.

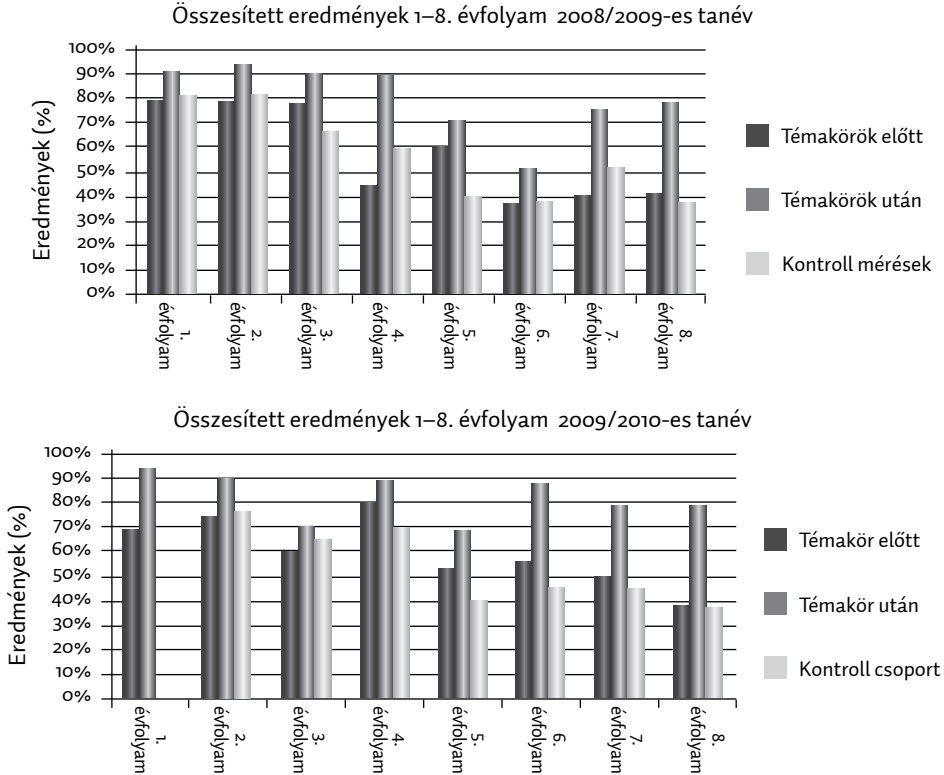
1. ÁBRA: Összesített eredmények 1–8. évfolyamban (2010/2011-es tanév)

A fenti vizsgálatok a programban részt vett osztályok (N=277) és a kontrollcsoportok (N=149) eredményeit prezentálják. Felső tagozatban a tanulók előzetes, „hozott” tudása alacsonyabb szinten állt (50%), mint alsó tagozatban (66%), így a fejlődés mértéke nagyobb ívet mutat. Az előző évekhez hasonlóan, a 7–8. évfolyamban a tudás állapotának változása eléri a 37–42 százalékot is. Az évfolyamok összesített eredményét tekintve 10–42 százalékos tudásgyarapodást mutat.

Ha ezt az adatot összevetjük a 2008/2009-es és a 2009/2010-es tanévben végzett mérésekkel, akkor a következőket állapíthatjuk meg (2. ábra).

2. ÁBRA: Összesített eredmények (2008/2009-es és 2009/2010-es tanév)

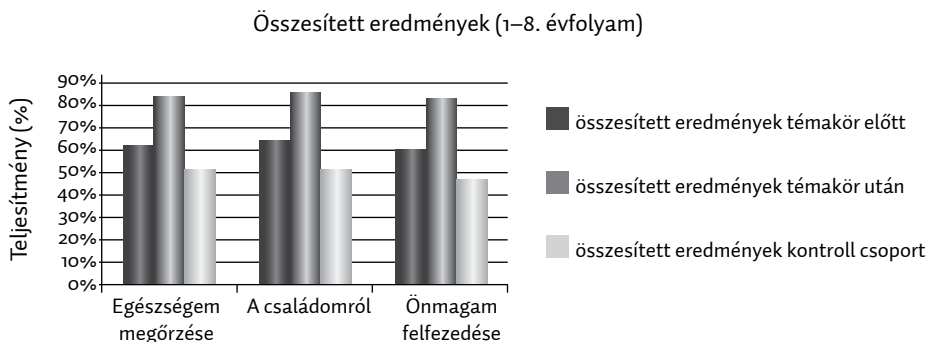

A 2010/2011-es tanévben is, az előző két évhez hasonlóan az elő- és utómérések szerint 10–42 százalék a tudásbeli különbség, az intézmény átlagát tekintve ez 20–28 százalékos tudásnövekedést eredményez. Az elő- és utómérések során alsó tagozatban 20 százalékos, felső tagozatban 28 százalékos tudásbeli növekedést, azaz fejlődést mértünk.

A teljesítményértékelések során az a tapasztalatunk, hogy a kontrollcsoportokhoz való viszonyítás nem ad mindig objektív eredményt, mert a csoportok képessége, érdeklődése, háttértudása különböző, így a kiindulási értékek nagyon nagy eltérést mutatnak. A tanulócsoporthoz tartozó összetétel, kulturális színvonala, valamint a tudásban, a képességekben tapasztalható különbségek nagymértékben befolyásolják a további eredményeket (utóméréseket) is.

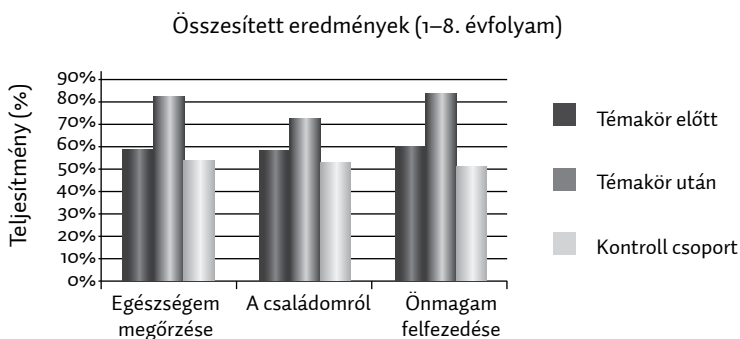
A 2010/2011-es tanév tananyagra lebontott összesített eredménye mind a három témakörben (Egészségem megőrzése; A családomról; Önmagam felfedezése) 20–22 százalékos tudásbeli növekedést mutat, a fejlődés mértéke közel azonos (3. ábra).

3. ÁBRA: Összesített eredmények témakörre lebontva (2010/2011-es tanév)

Összevetve a tavalyi év vizsgálati eredményeivel, az a meglátásunk, hogy például A családomról témakörben a 2010/2011-es tanévben a tudásgyarapodás nagyobb volt (20%-os), mint az előző évben (15%). A 4. ábra szemlélteti a 2009/2010-es tanév témakörre lebontott összesített, az egész iskolára vonatkozó eredményeit.

4. ÁBRA: Összesített eredmények témakörökre lebontva (2009/2010-es tanév)

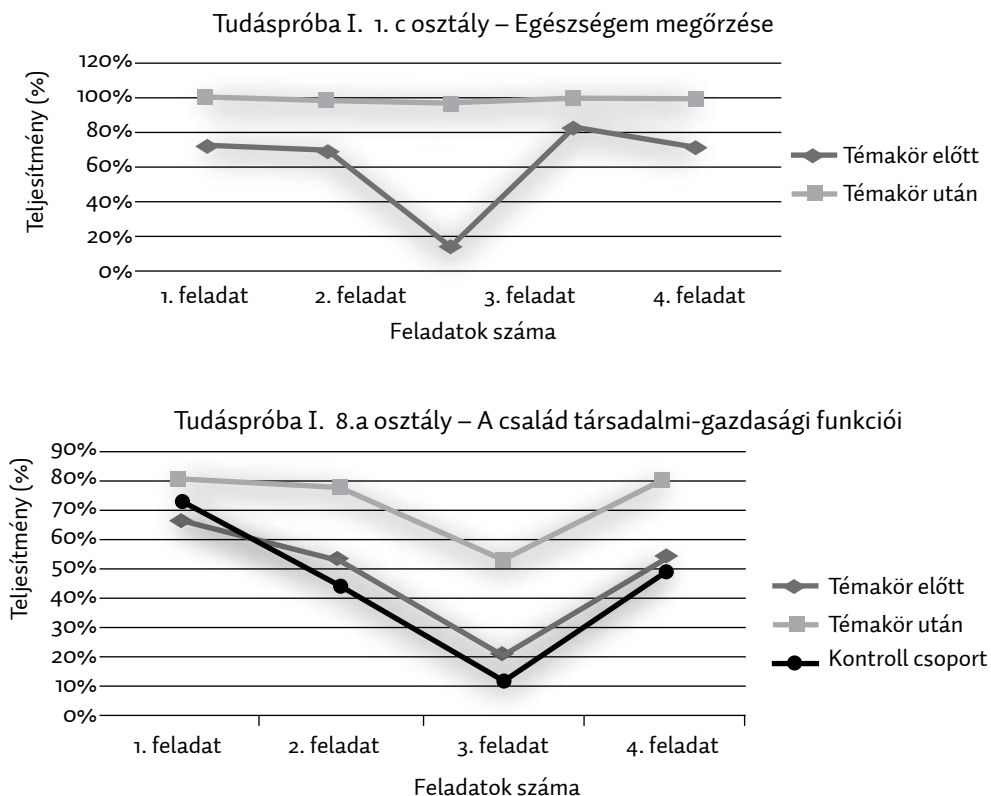

Az egyes évfolyamok összesített, témakörökre lebontott eredményei további elemzésre adnak lehetőséget.

- A teljesítményeket vizsgálva megállapítható, hogy az alsó tagozat első éveiben A családomról és az Önmagam felfedezése témakörben a tanulóknak az életkoruknak megfelelő ismereteik vannak, de 7–8. évfolyamban már a kezdeteknél is komoly az ismerethiány. Felső tagozatban ennek is köszönhető az 58 százalékos kezdeti, és a témakör tárgyalása utáni 72 százalékos összesített eredmény 2009/2010-ben, valamint a jelenlegi 64 százalékos kezdeti és a 84 százalékos témakör tárgyalása utáni tanulói teljesítmény.

- Az osztályokat külön-külön elemezve, egyes témaköröknél nagy hiányosság tapasztalható. Ugyanakkor az 1–2. évfolyamon az egészségmegőrzés területén, 7–8. évfolyamon a családdal és az önismerettel foglalkozó témakörben mutatkozott jelentős mértékű tudásgyarapodás. Az 5. ábra szemlélteti az 1. és a 8. évfolyam első tudáspróbájának feladatokra (itemekre) lebontott mérési eredményeit.

5. ÁBRA: Osztályok témakörre bontott eredményei (2010/2011-es tanév)

Az 5. ábráról leolvasható, hogy az 1. c osztály 3. feladatánál, ami a táplálkozással kapcsolatos (zöldségek-gyümölcsök felismerése), nagymértékű, 80 százalékos a tudásszint emelkedése. A 8. a osztály 3. feladatnál, mely a családdal mint gazdasági közösséggel foglalkozik, szintén jelentős (32%-os) tudásgyarapodás figyelhető meg.

A témaköröket és a mérőeszközök kérdéseit összevetve jól látszik, hogy egyes feladattípusok nehézséget okoztak a tanulóknak. Ilyenek például a kifejtést igénylő, nyílt végű kérdések, melyek összefüggésben állnak a tanulók szóbeli kifejezőképességének színvonalával. A feladatok megértése gyakran problémát jelent, ez más tantárgyak esetén is tapasztalható.

Az egzakt vizsgálatok és a kapott eredmények okait vizsgálva az alábbi konklúzióra jutottunk:

- Mind a három témakörben, valamennyi évfolyamon a tudásnövekedés egyértelmű, az egészségtan oktatás eredményességéhez nem fér kétség, amely az oktatási rendszerben való létjogosultságát igazolja.
- Az előző tanévben az Egészségem megőrzése témakör kiemelt szerepet kapott, ugyanis a tantárgy tanításának egyik fő célja a prevenció. Ezen a területen jól láthatóak az eredmények, az utóbbi két évben közel azonos, 85 százalék körüli a diákok tudása.
- A tanulók családi hátterének vizsgálata során az is kiderül, hogy a „jól működő család modell” hiánya tükröződik A családomról és az Önmagam felfedezése témakörben kapott alacsonyabb értékekben. Intézményünkben a tanulók egyharmada hátrányos helyzetű, és a csonkacsaládok aránya még ennél is nagyobb. Számunkra komoly kérdést és kihívást jelent, hogyan tudjuk, és egyáltalán lehet-e pótolni az iskolai oktatás során a családban folyó nevelést.

EGÉSZSÉGTAN TANÍTÁSI KÍSÉRLET BŐVÍTÉSE

Az életvitel program második (2009/2010-es tanév) futamidejében bővítettük az egészségtan tanítási kísérletet az E.ON által preferált, és az Oktatási és Kulturális Minisztérium szakmai támogatásával ajánlott, EnergiaKaland oktatási programmal (*Új Pedagógiai Szemle*, 2010/10-12. szám). A *civil társadalom részéről E.ON-os önkénteseket vontunk be az egészségtan oktatásába, akik a megadott, aktuális témakörhöz kapcsolódva, minden évfolyamban egy-egy energiafoglalkozást tartottak.*

Az egészségtan tematikájában is szereplő, energiával kapcsolatos témákat (energia-fajták, energiapazarlás, energiatakarékoskodás, fenntartható fejlődés) a mindennapi életben is hasznosítható tartalommal igyekeztünk megtölteni. Ennek érdekében az egészségtan tantervi szakértő, Vighné Arany Ágnes irányításával egy-egy egészségtanórába szerveztük az E.ON-os oktatócsomag ide vonatkozó tananyagelemeit. Az energiafoglalkozások tematikája tartalmi koherenciát mutat az egészséggtannal, melyet e tárgykörben speciális gyakorlati ismeretekkel, energiatudatos szemlélet- és magatartásalakítással bővítettünk ki.

Ebben a tanévben is ugyanazok az önkéntesek tevékenykedtek. Alsó tagozatban a programban részt vett osztályokban (1. a, 1. b, 1. c, 2. a, 2. b, 3. a, 4.a.) Csáti István tartott egy-egy energia-foglalkozást., felső tagozatban az 5. és a 7. a-ba pedig Koncz József.

A projekt sikerét jelzi, hogy 2011. május 26-án bemutató energia-foglalkozást tartottunk az érdeklődő pedagógusok számára az 5.a osztályban. A foglalkozás előkészítését a tantervi szakértő az óraterv kidolgozásával, az egészséggtan tanító pedagógus (Árnyasné Rizsák Orsolya) a diákok felkészítésével segítette. A bemutató foglalkozást megtekintették az E.ON kommunikációs vezetője, a helyi újság (NAPLÓ) képviselője, valamint az Alföld Tévé munkatársai.

E.ON-os projekt visszajelzései

A pedagógusok és az E.ON önkéntesek között a kölcsönös segítségnyújtáson alapuló, példaértékű partneri kapcsolat alakult ki. Olyan interdiszciplináris együttműködés jött létre, melynek során a különböző szakemberek az egészségtudatos, környezettudatos, energiatudatos magatartásforma folytonos alakítása érdekében, munkájukat összehangolva dolgoztak.

Az E.ON-os munkatársak hatékonyságát az előző tanévhez hasonlóan, minden megtartott energiafoglalkozás után *hatékonysági kérdőívvel* mértük és értékeltük, ugyanakkor az önkéntesek *elégedettségi kérdőívvel* véleményezték a pedagógusok munkáját (kétirányú visszajelzés). A kérdésekre adható lehetséges válaszok: egyáltalán nem; részben; általában; legtöbbször; mindig.

Hatékonysági vizsgálat

A 2010/2011-es tanévben az EnergiaKaland oktatási programrész pedagógiai-didaktikai vizsgálatát a *Hatékonysági kérdőív* alapján végeztük el. A tíz kérdés vizsgálta az energiafoglalkozás és az egészségtan koherenciáját, azt, hogy az önkéntes szakmai, módszertani felkészültsége igazodott-e, az életkori sajátosságokhoz, az egyéni tapasztalatok feldolgozásához, továbbá kitért a felhasznált információhordozókra, a tanulás szervezésére és az osztálytermi légkörre. A pedagógusok visszajelzése alapján (N=16) kitöltött hatékonysági kérdőíveket az egészségfejlesztő, külső munkatárs összesítette.

Pedagógusok véleménye az energiafoglalkozásokról a Hatékonysági kérdőív alapján

Az első kérdés az energiafoglalkozás ismeretanyagának az egészségtan tantárgy tematikájába történő illeszkedését és a tanulók előzetes tudásanyagához való viszonyát vizsgálta. A megkérdezettek 50 százaléka szerint mindig illeszkedett az új anyag rész és épített a diákok előzetes tudására, 40 százalékuk azt tapasztalta, hogy legtöbbször összhangban volt e két szemponttal. 6,25 százalékuk (1 fő) véleménye, hogy általában illeszkedett az egészségtan tematikájába az energiafoglalkozás.

A második kérdés a diákok érdeklődésének felkeltésére irányult. Az órákat látogató pedagógusok fele (50%) azt tapasztalta, hogy minden esetben felkeltette az érdeklődést az új anyag rész. 43,75 százalék megfogalmazta, hogy legtöbbször nagy figyelem kísérte a foglalkozásokat, 6,25 százalék szerint pedig általában felkeltette az érdeklődést.

Harmadik kérdésként szerepelt, hogy az önkéntes munkatársak szakmai, módszertani felkészültsége igazodott-e a tanulók életkori sajátosságaihoz. Erre a kérdésre az alábbi válaszokat kaptuk: 50 százalék fogalmazta meg, hogy mindig igazodott, a pedagógusok 37,5 százaléka tapasztalta, hogy legtöbbször igazodott, és 12,5 százalékuk (2 fő) szerint általában összhangban volt.

A negyedik kérdés azt vizsgálta, hogy a foglalkozás a mindennapi életben alkalmazható tudást nyújtott és hatékony-e? A válaszok alapján 81,25 százalékuk értékelte úgy, hogy mindig hatékony és alkalmazható a tudás, 18,75 százalék (3 fő) választotta azt az állítást, hogy legtöbbször ez jellemezte a foglalkozásokat.

Teljesült-e az „életszerű” szituációk és az egyéni tapasztalatok feldolgozása? Ez volt az ötödik kérdés, és az értékelők 56,25 százaléka vallotta, hogy legtöbbször, 37,5 százalékuk szerint pedig mindig teljesültek ezek a szempontok. A válaszadók 6,25 százaléka (1 fő) úgy látja, hogy csak általában teljesültek a kérdésben megfogalmazottak.

Hatodik kérdésként a foglalkozásokon felhasznált információhordozók, ismeretterjesztők és szemléltető eszközök megértést segítő szerepére, valamint a tanulók ez által történő motiválására kérdeztünk rá. A válaszok alapján az értékelők 75 százaléka úgy ítélte meg, hogy mindig, és 25 százalék szerint legtöbbször teljesültek a fenti kritériumok.

Megkérdeztük, hogy a téma feldolgozása során (7. kérdés) sikerült-e fejleszteni a diákcsoportok képességeit, attitűdjeit? Több mint fele a válaszadóknak úgy értékelte, hogy mindig (68,75%), és 31,25 százalék, hogy legtöbbször teljesítették e szempontokat a foglalkozások. 6,25 százalékuk (1 fő) véleménye az, hogy általában sikerült fejleszteni a képességeket.

Az E.ON önkéntesei az értékelők 68,75 százaléka szerint mindig megtalálták a hangot az osztályokkal, 31,25 százalékuk úgy vélte, hogy legtöbbször megfelelő volt a légkör, a hangulat a foglalkozások alatt (8. kérdés).

A kilencedik kérdés a tanulók aktivizálására, a foglalkozások interaktív jellegének megvalósulására irányult. A válaszadók 50 százaléka szerint mindig sikerült, 37,5 százalékuk szerint legtöbbször sikerült a tanulóknak örömmel bekapcsolódniuk a munkába, és interaktív formában feldolgozni a témákat. 12,5 százalékuk (2 fő) úgy értékelte, hogy általában sikerült az interaktív foglalkozást kialakítani.

Az utolsó (10.) kérdés a foglalkozások megtartásának szervezettségére, az optimális tanulási környezetre vonatkozott. Az órát látogató pedagógusok több mint kétharmada (81,25%) válaszolta, hogy mindig optimális és szervezett volt a foglalkozás, 12,5 százalékuk válasza azt jelezte, hogy legtöbbször sikerült ezt a célt teljesíteni, 6,25 százalék (1 fő) válasza alapján általában optimális volt a tanulási környezet.

Az egészségfejlesztő szakember ellenőrző tapasztalatai szerint: az EnergiaKaland oktatócsoomag a korábbi tanévben kialakított feltételekhez adaptálódott. Összhangban volt az oktatási intézmény pedagógiai programjában meghatározott oktatási-nevelési célkitűzésekkel, az egészségtan tantárgy tematikájával, valamint a tanulók életkori és egyéni sajátosságaival. Az EnergiaKaland foglalkozások tematikája teljes mértékben illeszkedett az egészségtan tantárgy tanmenetéhez. Az egészségvédelmi témakört követte és kiegészítette a környezetvédelem speciális ismereteit tartalmazó, az energiával kapcsolatos tudáselemek, készségek, képességek, attitűdök elsajátítása. A pedagógusok értékelése alapján az interaktív és reflektív tanulási technikák alkalmazása önálló gondolkodásra, tevékenységre készítette a tanulókat, aktívan bekapcsolta őket a foglalkozás menetébe. Sikerült fejleszteni a diákcsoportok energiával kapcsolatos ismereteit, képességeit, attitűdjeit. Az E.ON önkén-

tesei mindig megtalálták a hangot az energiaprojektben részt vett osztályok tanulóival. A felhasznált információhordozók, ismeretterjesztő és szemléltető eszközök legtöbbször segítették az ismeretek megértését és motiválásra is alkalmasak voltak.

Elégedettségi vizsgálat

Az E.ON-os munkatársak minden energiafoglalkozás után *Elégedettségi kérdőív*ben nyilatkoztak az együttműködésről és a szerzett tapasztalatokról. Alsó tagozatban az E.ON önkéntes hét osztályban tartott energiafoglalkozást. Vélemény született 3 első, 2 második osztályról (első, második évfolyamban már minden osztály tanult egészségtant), valamint egy-egy harmadik, illetve negyedik osztályról. Felső tagozatban az E.ON-os munkatársnak két osztályban (5. a, 7. a) volt alkalma energiafoglalkozást tartani, ezért a vizsgálat csak ezekre az osztályokra érvényes.

Kilenc kérdés érintette a pedagógusokkal való kapcsolat, illetve a segítségnyújtás milyenségét, a rendelkezésükre álló segédanyagokat, az osztálytermi munka tárgyi feltételeit. Az utolsó négy kérdés a téma feldolgozására, a tanulók tevékenységére, aktivitására, a tanulási környezetre vonatkozott. A 9 osztályt érintő elégedettségi kérdőívek összesítő kiértékelését alsó- és felső tagozatra vonatkoztatva is külső munkatárs, a tantervi szakértő végezte.

Az E.ON-os munkatársak pedagógiai tapasztalatai, az általuk megtartott energiafoglalkozásokról (Elégedettségi kérdőív I.)

Első kérdésben a pedagógus didaktikai segítségnyújtását vizsgáltattuk meg:

Mind a két önkéntes úgy ítéli meg, hogy a fent említett osztályokban a pedagógusok mindig segítettek az energiafoglalkozások sikeres lebonyolítását.

A második kérdés a foglalkozások témaköreit és az EnergiaKaland oktatási program koherenciáját vizsgálta:

Alsó tagozatban: Az önkéntes szerint az első, a második és a negyedik évfolyamokban az EnergiaKaland tanári kézikönyve legtöbbször, a 3. a-ban pedig általában volt hasznosítható az energiafoglalkozásokhoz.

Felső tagozatban: Mind a két osztályban általában hasznosítható volt az EnergiaKaland oktatási program tanári kézikönyve.

A harmadik kérdés a témával kapcsolatos segédanyagokra kérdezett rá:

Alsó tagozatban: Minden osztály értékelésében a legtöbbször kategóriát jelöli, tehát elegendőnek és megfelelőnek tartja.

Felső tagozatban: Általában elegendő és megfelelő segédanyag állt az önkéntes rendelkezésére az 5. a és a 7. a osztályokban.

A negyedik kérdés a téma elsajátítására szánt időkeretet (45 perc) vizsgálta (Az időkeret megítélése sok tényezőtől függ, jelen esetben a tanulók érdeklődése volt az elsődleges szempont):

Alsó tagozatban: 1.a-ban általában, az 1.c-ben mindig, a többi osztályokban pedig legtöbbször volt elegendő az időkeret.

Felső tagozatban: A 45 perces foglalkozás általában elegendő volt a téma elsajátítására, mind a két osztályban.

Az ötödik kérdés az osztálytermi munka tárgyi feltételeit (tanterem elrendezése, írásvetítő, számítógép) vizsgálta:

Alsó tagozatban: az önkéntes véleménye alapján a foglalkozás tárgyi feltételei minden évfolyamban mindig megfelelőek voltak.

Felső tagozatban: az 5. a-ban mindig, a 7. a-ban pedig legtöbbször megfelelőek voltak a tárgyi feltételek. Például a „7. a-ban a számítógép elindítása nehézkes volt” – véli az önkéntes.

A hatodik kérdés arra kérdezett rá, hogy a téma feldolgozása során sikerült-e fejleszteni a diákcsoport környezettudatos, energiatudatos magatartását:

Alsó tagozatban: a 2. a-ban mindig, a többi osztályokban pedig legtöbbször sikerült.

Felső tagozatban: mind a két osztályban legtöbbször eredményes volt.

A hetedik kérdés vizsgálatának tárgya az osztálytermi légkör volt:

Alsó tagozatban: az önkéntes megítélése szerint az 1. a-ban és a 2. b-ben legtöbbször, a többi osztályokban mindig megtalálta a „hangot” a diákokkal.

Felső tagozatban: az E.ON-os munkatársnak az 5. a-ban mindig, a 7. a-ban legtöbbször sikerült megfelelő osztálytermi légkört kialakítani.

A nyolcadik kérdés a tanulók aktivitására vonatkozott:

Alsó tagozatban: az önkéntes véleménye szerint minden osztályban, mindig sikerült megvalósítani az interaktív foglalkozást.

Felső tagozatban: az interaktív foglalkozást az 5. a-ban mindig, a 7. a-ban legtöbbször sikerült kialakítani – véli az önkéntes munkatárs.

A kilencedik kérdés a foglalkozás szervezetségére irányult:

Mind a két önkéntes véleménye az, hogy az általuk megtartott energiaszervező foglalkozások mindig szervezeten, optimális tanulási környezetben zajlottak.

A tanév végén az önkéntesek „Elégedettségi kérdőív II.”-ben így összegezték véleményüket az energiaprojektről

Az első kérdés az E.ON-os munkatársak továbbképzésére, az egyéni konzultációkra vonatkozott:

Alsó tagozatban: az önkéntes úgy ítélte meg, hogy az elsajátított ismereteket, gyakorlati tapasztalatokat az energia-foglalkozásokon a 2. b-ben általában, az 1. a és 1. c-ben mindig, a többi osztályokban pedig legtöbbször tudta jól hasznosítani.

Felső tagozatban: mindig tudta hasznosítani a továbbképzéseken hallottakat.

A második kérdésben a kapcsolattartó tanár hatékonyságára voltunk kíváncsiak:

Mind a két önkéntes úgy véli, Víghné Arany Ágnes mint mentor, mindig segítette és motiválta az iskolával való hatékony együttműködést.

A harmadik kérdés a visszajelzésekre, a feed-back-ra vonatkozott:

Alsó tagozatban: az 1. a-ban mindig, a többi osztályokban legtöbbször kapott visszajelzést az önkéntes a pedagógusoktól.

Felső tagozatban: mind a két osztályban mindig működött a visszajelzés.

A *negyedik kérdés* az oktatási intézménnyel való kapcsolat milyenségét tudakolta:

Az E.ON-os munkatársak egyöntetű véleménye alapján a Bolyai iskolával való együttműködés mindig tartalmas, és a megtartott energiafoglalkozás tükrében sikeres volt.

Az *ötödik kérdés* az egyéni vélemények, az energiaprojekt során szerzett benyomások kifejtésére adott lehetőséget.

Az alsó tagozatban foglalkozást tartó Csáti István így összegezte véleményét: „Az EnergiaKaland foglalkozások során az elmúlt év tapasztalatai nagyon jól hasznosíthatók voltak. Az energiafoglalkozások témája illeszkedett az egészségtanórákon hallottakhoz. A tanulók emlékeztek a programra, és az előző tanévben tanultakra, így az osztálytermi légkör könnyedebb volt, illetve hamarabb sikerült »megtalálni a hangot« az osztály diákjaival.”

A felső tagozati tapasztalatokról Koncz József nyilatkozott: „Számomra az EnergiaKaland program nagyon sokat jelent, személyes ügynek is tekintetem a tanulók energiatudatosságra történő nevelését, felvilágosítását. A »gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan szlogent tartalommal töltöttük meg.«”

Az egészségtan tantervi szakértő az energiaprojekt tapasztalatait az alábbiakban foglalta össze: A hatékonyságra és az elégedettségre vonatkozó objektív vizsgálatok eredményei az energia-foglalkozások hasznosságát bizonyítják. A civil társadalom bevonása a tanítási-tanulási folyamatba, elősegíti a mindennapi életben hasznosítható, praktikus tudás átadását. Olyan képességeket, készségeket, jártasságokat fejlesztettek az E.ON önkéntesek, amelyek az energiával, annak felhasználásával és az energiatakarékoskodással kapcsolatosak. Az energiafoglalkozások által fejlődött a diákok ökológiai szemlélete és energiatudatos magatartása. Várhatóan ez vezet el a természet tisztületén és szeretetén túlmutató, egyéni és közösségi felelősségvállaláshoz, a fenntarthatóság kérdésköréhez. Az egészség megőrzése, a környezet védelme és a fenntartható fejlődés elősegítése tehát összefüggő kategóriák, egyaránt fontosak. *Ezért van létjogosultsága annak, hogy az egészségügyi ismeretekbe beépítsük a vele tartalmi koherenciában lévő EnergiaKaland oktatási program egyes tudáselemeit, témaköreit. Ehhez a Bolyai iskolában a folyamatban lévő egészségtan tanítási kísérlet jó szakmai lehetőségnek és kihívásnak, az iskola vezetősége és tantestülete pedig méltó partnernek bizonyult.*

ÖKOISKOLAI CSATLAKOZÁSOK

Az elmúlt három év alatt iskolánk az egészségfejlesztő iskola modell referenciainstanzként fejlődött. Az életvitelprogram a gyakorlatban jól alkalmazható, preventív szemléletű, iskolai egészségnevelésre nyújt példát, mely megfelel a Nemzeti alaptanterv (NAT) előírásainak, szoros kapcsolatban áll a környezeti neveléssel, a környezettudatos, egészségtudatos magatartásforma alakításával, ezáltal beilleszthető bármely közoktatási intézmény helyi tantervébe. Komplex módszertani anyag az egészségnevelési terv készítéséhez, melynek segítségével – akár egészében, akár egy-egy elemét felhasználva – egységes ismeretanyagot és módszert

alkalmazhat a pedagógus. Az egészségtan tanítása során a tantervi követelményeket és az életkori sajátosságokat figyelembevevő feladatok, játékos gyakorlatsorok eleget tesznek a kompetencia alapú oktatásnak, segítik az életben is hasznosítható tudás átadását. Ezért fontosnak tartjuk a jó gyakorlat átadását, a példamutatást a többi ökoiskola számára.

Eredménynek könyvelhető el, hogy a 2010/2011-es tanévben sikerült két debreceni (Szoboszlói Úti Általános Iskola, Epreskert Úti Általános Iskola) ökoiskola csatlakozását és bizalmát elnyerni.

A Szoboszlói Úti Általános Iskola összes tanulója (464 fő) részt vett az életvitelprogramban: alsó tagozatban 11 osztály (293 tanuló), felső tagozatban 8 osztály (171 tanuló).

Az Epreskert Úti Általános Iskola 350 tanulója vett részt az életvitelprogramban, ami az iskola teljes tanulói létszáma. Minden évfolyamon két-két osztályban folyik az oktatás, így mindkét tagozatban 8-8 osztály tanult egészségtant, az alsó tagozatban 180 tanuló, a felső tagozatban pedig 170.

A csatlakozás érdekében az oktatási intézményeknek szakmai együttműködést ajánlottunk fel, melynek értelmében több szinten tudtak bekapcsolódni az életvitelprogramba:

- Szakmai továbbképzés
  - A továbbképzés keretében az ökoiskolai koordinátorok megismerkedhettek az életvitelprogram célkitűzésével, stratégiájával, az elért eredményekkel, az egészségtan tantárgy tartalmi elemeivel és az Egészségtan munkatankönyvekkel.
  - Módszertani segítséget jelent az évfolyamokra lebontott „Útmutató és tanmenetjavaslat az Egészségtan munkatankönyvhöz”.
  - Pedagógiai-didaktikai útmutatást nyújt az „Egészségtan oktatási segédanyag”. A 90 perces oktatófilm az alapfokú oktatás első négy évfolyamának egészségtan-óráiba nyújt betekintést.
- Műhelymunka kiterjesztése
  - Egyéni és csoportos konzultációs lehetőség az érdeklődő iskolák számára.
- Konkrét módszertani segítség felajánlása
  - Bolyai János Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény vállalja az egészségtan bemutató órák tartását, melyet össze lehet kötni szakmai konzultációval.
  - Egészségtan óravázlatok és az életvitelprogrammal kapcsolatos publikációk segítik az oktatási intézmények együttműködését.

Mind a két oktatási intézmény tantervi hálójába építette az egészségtan tantárgyat: alsó tagozatban a szabadidős tevékenység keretébe, felső tagozatban az osztályfőnöki órák tematikájába. Tanévenként 10 tanórai foglalkozást szánnak a témakörök feldolgozására, melyben kiemelt szerepet tulajdonítanak a családi életre nevelésnek, az önismeret fejlesztésének, és a drogmegelőzésnek. A csatlakozás a fenti együttműködési stratégia szerint történt.

A tanév során az intézmények vezetői, ökoiskolai koordinátorai aktívan részt vettek a Bolyai iskolában megrendezett ökoiskolai vezetőképzésen (2011. április 15.), melynek keretében megtartott egészségtan bemutató óra a gyakorlati képzést szolgálta (lásd *Egészségtan tanítási kísérlet folytatása*).

Csatlakozott ökoiskolák visszajelzései

A csatlakozott oktatási intézmények eredményeit, tapasztalatait a *Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szerv Debreceni Kistérségi Népegészségügyi Intézet* kísérte figyelemmel, és értékelt az egészségtan oktatását. Az egészségfejlesztés követelményei szerint, hatékonysági kérdőívvel mérte fel a programindítás tárgyi (taneszközök, segédanyagok) és személyi (segítő-támogató-ellenőrző szakemberek) feltételeit, az egészségtan oktatása során szerzett tapasztalatokat, véleményeket és a hatékonyabb együttműködésre tett javaslatokat.

A *Szoboszlói Úti Általános Iskola nevelőtestülete* az egészségtan tanítási kísérlet tapasztalatai alapján úgy vélte, hogy a tantárgy egyes tudáselemei integrálódnak a többi tantárgyakban, de mivel szemlélet- és magatartásalakításról van szó, nem lehet elegendő helyen és formában oktatni. Az egészségtan tantárgy érdeme, hogy egészében, összefüggésében vizsgálja az élő- és élettelen környezetet.

Javaslatukban megemlítik, hogy még több segédanyagra (digitális oktató anyagokra), gyakorlati bemutatóra lenne szükség. A mindennapi életben hasznosítható tudás érdekében szeretnék, ha a különböző szakemberek (pl. az egészségügyben dolgozók) a munkahelyükön tartanának bemutatókat. A hatékonyabb együttműködés érdekében javasolják, hogy a programgazda a személyes kapcsolat mellett alakítsa ki az e-mailen keresztüli kommunikációt is.

Az *Epreskert úti Általános Iskola tantestületének* véleménye szerint minden tantárgy tantervében van csatlakozási pont az egészségfejlesztéshez. Az egészségtan sok hasznos információt és segítséget nyújtott az egészségtudatos életmód alakításához, formálásához. A tanítási-tanulási folyamat során fejlődött a tanulók személyes és szociális kompetenciája.

A programban részt vevő munkatársak több bemutató órát és konzultációt igényelnének a külső szakértőktől. A pedagógusok körében nagy érdeklődés övezte az egészségtan októfilmet, ezért „jó ötletnek tartanák”, ha a Bolyai iskolába szervezett bemutató-órákat film formájában rögzítenék. Ez esetben azok a kollegák is betekintést kaphatnának az egészségtan tanításának metodikájába, akiknek nem áll módjukban a továbbképzésen megjelenni.

Mindkét csatlakozó ökoiskola a jövőt illetően, a 2011/2012-es tanévben is az életvitelprogram folytatása mellett köteleződött el.

A fenti visszajelzéseket a programzáró/nyitóértekezleten (2011. október 7.) az iskolák képviselőivel „kerekasztal-megbeszélés” formájában személyesen is megvitattuk, és a jövőben ennek megfelelően alakítjuk a program stratégiai elképzeléseit.

JÖVŐKÉP

Az életvitelprogram szakmai sikerét annak köszönheti, hogy az eredményekben visszatükröződik a kitűzött célok megvalósítása, a szakmai-pedagógiai színvonal folyamatos növelése. *Továbbá a programban részt vevő pedagógusok kiváló képzettségéről, nagy szakmai gyakorlatról és a téma iránti elkötelezettségéről tettek tanúbizonyságot.* Az oktatási intézmény vezetősége és a külső segítő-támogató szakértők közösen, a tapasztalatok, a visszajelzések, a teljesítménymérések alapján, a tanév végén értékelték a program hatékonyságát és gondoskodtak a minőség fejlesztéséhez szükséges további erőforrásokról. Mindez a korrekciót magába foglaló folyamatos fejlesztést követel a program minden résztvevőjétől.

A program újszerűsége abban van, hogy nem alkalmasszerűen, „ad hoc” felvilágosító előadást tart a pedagógus (E.ON önkéntes), hanem az oktatási-nevelési folyamat részeként, az egészségtan tantárgy tematikájára épülő ismereteket, képességeket, készségeket, szokásokat formálja, és a pozitív attitűdök kialakítását motiválja. Tulajdonképpen az egészséges életmóddal kapcsolatos szemlélet és magatartásalakításról (egészségmagatartás) van szó, mely az élethosszig tartó tanulás egyik alapvető láncszeme kell, hogy legyen.

Nem szabad megfélemlkezni az életvitelprogram igazi „főszereplőiről”, a programban részt vevő kisdíjakról sem! A tanulók – a kooperatív tanítási-tanulási módszerek és munkaformák alkalmazásának köszönhetően – szinte „észre sem vették”, hogy az egészségtanórákon vannak és mennyit tanulnak. Ezeket a tanórákat látni kell! – és akkor tanár, diák egyaránt szeretne a részese lenni.

A programban való részvétel erősítése érdekében szeretnénk, ha a már csatlakozott ökoiskolák között kétoldalú együttműködés, partnerszerű munkakapcsolat alakulna ki. *A műhelymunka kiterjesztése céljából nyitottak vagyunk a további csatlakozásokra is.* Fontos számunkra, hogy a csatlakozó iskolák – a helyi adottságaik figyelembevételével, e program adaptálásával és a kooperatív együttműködésünk eredményeképpen megtalálják az adott intézmény számára az iskolai egészségnevelés leghatékonyabb módszerét és lehetőségét.

Az életvitelprogramot a holland menedzsment pszichológus, *Manfred Kets de Vries* gondolataival ajánljuk, azon oktatási intézmények figyelmébe, ahol az egészség értéként jelenik meg: *„Az egészség olyasmí, mint a gondosan égetett gyertya. Ha körültekintő figyelmet szentelünk a gyertyánknak, sokáig fog égni.”*